

Gedenk Amalek

Christus Triumfatorkerk, 1 september 2019

Voorganger: ds. Jaap van den Akker

Lezing: I Samuël 15: 1-11 en Deuteronomium 25: 17-19

- welkomstwoord door de ouderling van dienst
- Stil gebed
- Aanvangslied: 'Zo vriendelijk en veilig als het licht' (221: 1 en 2)
- Aanvangswoord
- Groet

Bemoediging

Psalm van de zondag: Psalm 68

Zingen Psalm 68: 1

Lezen: Psalm 68: 8-9 en 15 (Bijbel in Gewone Taal)

*God, toen u uw volk hielp in de strijd,
en hen leidde door de woestijn,
toen beefde de aarde,
en uit de hemel stroomde de regen neer.*

*Want u was daar, God,
u, die heerst vanaf de berg Sinai.*

*Want u was daar, God,
u, de God van Israël.*

*Die koningen waren machtig en sterk,
maar de Heer heeft hen overwonnen.*

Zingen Psalm 68: 2

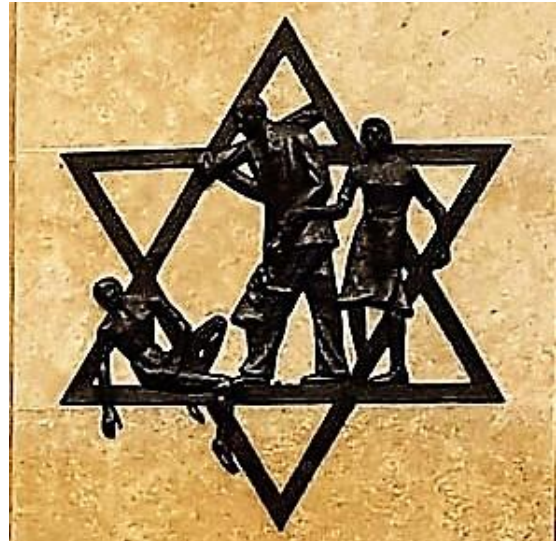
- Kyriëgebed
- Glorialied 'Zonne en maan' (Lied 303)
- Met de kinderen
- *Gebed*
- *Gesprek: De weg kwijt?*
- Lezing Deuteronomium 25: 17-19
- Lied 'Wij die met eigen ogen' (Tussentijds 217)
- Lezing I Samuël 15: 1-11
- Lied 'Rechter in het licht verheven' (Lied 1008)
- Preek

Aan een gevel aan de Gedempte Gracht hier in Den Haag hing tot voor kort een Joods monument. Dit monument, aan de pui van een winkel. Het is de voormalige Joodse buurt bij de Markthof, vlakbij de plek van de eerste Haagse synagoge.

Dit Joods gedenkteken is een monument ter nagedachtenis aan de Haagse Joden die in de Tweede Wereldoorlog door de bezetter zijn weggevoerd en omgebracht. Van de ongeveer 18.000 Haagse Joden hebben slechts 2.000 de oorlog overleefd.

Op het gedenkteken zelf zie je een Davidster met daarin vier wanhopige mensen. Een gezin dat bescherming zoekt en aan hun voeten is een persoon die zit. Omgevallen, bezweken onder de druk. Het lijkt een voorbode van wat het gezin te wachten staat.

Onder het gedenkteken hing een bord. Een gedenksteen, met een tekst in het Nederlands en in het Hebreeuws: 'Gedenk wat Amalek u gedaan

heeft ... vergeet het niet.' Een

Bijbeltekst (Deut: 25.17.19)

'Gedenk Amalek.' Dat klinkt best vriendelijk. Amalek zal wel iets moois gedaan hebben. Dat we hem in ere moeten houden...

Uit de Bijbeltekst vandaag zult u wel gemerkt hebben dat het iets anders ligt met Amalek. Deze tekst is een waarschuwing: Houd in gedachten wat Amalek jullie heeft aangedaan! Wees waakzaam. Amalek steekt altijd en overal weer de kop op! Volgens de Joodse traditie staat Amalek symbool voor de vijand van het Joodse volk.

Het monument werd op 12 oktober 1967 onthuld en was ontworpen door kunstenaar Dick Stins. Later in 2007 is het herplaatst op het nieuwe C&A- gebouw aan de Gedempte Gracht.

Tot januari 2018, toen is er vlak bij aan het Rabbijn Maarsenplein, het plein achter de Nieuwe Kerk, een nieuw Joods herdenkingsmonument onthuld. Het ontwerp is van kunstenaress Anat Ratzabi en in dat nieuwe monument zijn een aantal oudere joodse gedenktekens verwerkt. De Davidster van Dick Stins heeft daar een prominente plek gekregen. Nu ziet het er zo uit.

'Gedenk wat Amalek u gedaan heeft...vergeet het niet. (Deut: 25.17.19) '.

Wat is dat toch met Amalek? Daar moet het vandaag overgaan, denk ik.

Amalek was een kleinzoon van Ezau. In de eeuwen na Ezau was het uitgegroeid tot een woestijnvolkje. Een bedoeïenstam in de Negevwoestijn. Net ten zuiden van het bewoonde gebied van Israël. Onder Bersjeba. Daar leefden de nakomelingen van Amalek, Amalekieten. Ze leefden van handel, van hun vee. En, en daar komt de aap uit de mouw, kennelijk overvielen ze ook andere nomaden, of volken die door de Negevwoestijn trokken.

Want wat is er mis met de Amalekieten? Dat lezen we in Deuteronomium. Heel Deuteronomium is een grote toespraak van Mozes, aan de rand van Jordaan, aan de rand van het Beloofde Land. Vóór het volk van het beloofde land intrekt moet het zich bewust zijn van wie ze zijn, en hoe ze zich moeten gedragen. Vandaar dat de Tiengeboden óók in Deuteronomium staan. Mozes haalt

hier in Deuteronomium 25 de gedachtenis aan Amalek op. En wat het volk van Amalek heeft gedaan tijdens de uittocht, toen het volk van God zwierf door de woestijn, op weg van Egypte naar Kanaän: "Vergeet niet wat de Amalekieten u hebben aangedaan tijdens uw tocht uit Egypte. Toen u uitgehongerd en uitgeput was hebben ze gewetenloos, zonder enig ontzag voor God, de achterhoede overvallen, waar de zwaksten zich bevonden. Vergeet het niet!"

"En wanneer straks de HEER, uw God, u vrede heeft gegeven in het land dat u als grondgebied van hem krijgt, door u te verlossen van de vijanden die u omringen, zorg er dan voor dat niets op aarde nog aan het volk van Amalek herinnert."

Veel meer weten we niet over Amalek.

Maar dat Amalek het volk van God op zijn zwakste moment en op zijn zwakste plek had getroffen In de achterhoede waar de uitgeputte kinderen en ouderen, de zwakkeren strompelden, dat heeft diepe indruk gemaakt.

Het is een symboolverhaal geworden. "Gedenk Amalek". Amalek dat staat voor Lafhartigheid, voor Misbruik. Meedogenloos geweld tegenover zwakkeren. Mozes zet het ons als modelverhaal voor. Met zijn vingertje in de lucht: "Gedenk Amalek!, ook zo meteen als jullie in het land van melk en honing komen. Gedenk Amalek!" Want het gedachtegoed van Amalek: misbruik maken van de situatie ten koste van de zwakkeren. Een zondebok zoeken, om er zelf beter van te worden. Rijkdom vergaren over de ruggen van zwakkeren. Dat is alles wat het Beloofde Land kapot maakt. Dat staat diametraal tegenover wat God wil op deze wereld!"

Het gaat dus niet om een volk, Amalek.

Het gaat om een idee. Een ideologie.

Dat wordt nog duidelijker als we een hele grote stap door het Oude Testament zetten en bij het Bijbelboek Ester uitkomen. U weet vast wel wie Haman is. De hoogste ambtenaar van koning Ahasverus aan het Perzische hof in de tijd van Ester. Haman wilde alle joden uit het Perzische rijk om het leven brengen. Gewoon om dat het joden waren en hij een hekel had een Mordechai – die toevallig ook een jood was. Ester zorgde er ternauwernood voor dat Hamans plan voor deze genocide niet doorging. 'Wat heeft dit nu met Amalek te maken?' vraagt u zich af. Dat zal ik u vertellen. In het Bijbelboekje Ester wordt steeds benadrukt dat Haman *een nakomeling was van Agag*. En wie is nu Agag? Tja, dat hebben we net gehoord. Agag was de koning van de Amalekieten die door Saul wordt verslagen.

Als Saul zijn opdracht helemaal had uitgevoerd. Zijn verbijsterende opdracht om heel het volk van Amalek met wortel en tak uit te roeien. Als Saul dat grondig had gedaan, dan was Haman nooit op het toneel verschenen. Dan was die volkerenmoord op de joden in Perzië nooit voorbereid. Dan had God geen nieuwe list hoeven verzinnen met Ester om zijn volk te redden.

Dat is de strekking van het verhaal van vandaag.

Haman de nakomeling van Agag. Haman de Amalekiet, het staat voor: Haman de slechterik in het verhaal. De kwade genius...

Is dat voor ons voldoende verklaring om die weerbarstige Oudtestamentische verhaal te kunnen meemaken?

Ik weet het niet.

Wat blijft hangen bij veel bijbellezers is dat God hier opdracht geeft aan Saul om een heilige oorlog te gaan voeren. Niets mag er herinneren aan het volk van Amalek. En het is aan Saul om die *jihad* tegen Amalek te gaan voeren. Alles waar de smet van Amalek op rust, moet vernietigd worden. Mannen, vrouwen, kinderen,, zuigelingen, runderen, schapen, kamelen en ezels... Alles wordt in de ban gedaan. Alles moet worden omgebracht – ja, in naam van God. De God van Israël.

Een strafexpeditie. De nakomelingen van Amalek worden gestraft om wat hun voorouders het volk van Israël hebben aangedaan. Tweede, derde generatie oorlogsslachtoffers. Als jouw vader bij de NSB was, dan zal jij ook we niet deugen. Is dat wat hier staat? Is dat wat God wil?

Die vraag blijft hangen. Is de God van het Oude Testament dan zo'n andere God dan de vader van Jezus Christus in het Nieuwe Testament?

Ja en nee. In het Oude Testament wordt inderdaad vaak collectief gedacht. Een volk staat ergens voor. Ook generaties later. Of ook als alleen de leider verkeerde keuzes maakt. Dat was voor de bijbelschrijvers geen probleem.

En ja, de Bijbel kent meer gruwelijke verhalen over oorlogen, waarin God, zo geloofde men toen, hen zelfs voorging. Maar die verhalen hebben in de Bijbel altijd een diepere betekenis.

Ook in het verhaal van vandaag gaat het verder.

Het gaat hier niet zozeer om mensen en dieren. Het gaat hier om een gedachtengoed dat met wortel en tak moet worden uitgeroeid. Het gaat om egoïsme, of fascisme zelfs, dat steeds weer de kop op steekt. Dat woekert, als een listige slang steeds weer tussen ons door kruipt en ons aanzet om eerst aan je zelf te denken, om je beter voor te doen ten kosten van anderen. Om de schuld van tegenslag bij een ander neer te leggen.

De lijn van Amalek door de bijbel is een theologisch, een ideologisch motief. Een leven lang zal je moeten strijden met de lafhartigheid van Amalek. Het is goddeloosheid. Amalek is van God los. Goddeloos zoals een lafhartige aanval op de kwetsbare achterhoede van Israël. Waar de oude mensen en de moeders met hun kinderen lopen.

Dat gevaar is van alle tijden. Amalek is nog steeds onder ons.

Saul zelf is er mee besmet als hij het beste vee voor zichzelf wil houden. En verderop in het verhaal als hij door Samuel betrapt is en vervolgens de schuld van zijn hebzucht op zijn soldaten probeert af te schuiven. Hij zakt voor zijn examen. Hij had moeten tonen dat hij een koning is die garant staat voor recht en gerechtigheid. Die de lafhartigheid bestrijdt.

Voor dat gevaar waarschuwt het gedenkteken in Den Haag, het koste 18.000 stadgenoten het leven in de Tweede Wereld oorlog.

Dat gevaar sluimert ook onder ons. Dit verhaal, als het ons lukt met onze twintigste eeuwse ogen door de gruwelijkheid heen te kijken, dit verhaal waarschuwt ons ervoor. Om scherp te kiezen als het om onrecht gaat. Dit verhaal helpt ons om motieven te doorzien van politici die zondebokken zoeken, die groepen mensen wegzetten. Die eenzijdig voor hun eigen groep of ideaal strijden ten koste van anderen.

Dit verhaal helpt ons, in ons persoonlijke leven om met schaamrood op de kaken te zien dat Amalek ook in ons zit. Als wij het liefst eerst voor ons zelf kiezen. En geneigd zijn ten koste van een ander hogerop te komen. En we slachtoffers te maken – al is het dan in geestelijke zin. Als we weer eens wegduiken om niet de schuld te krijgen, of onze verantwoordelijkheid niet durven nemen.

'Gedenk wat Amalek u gedaan heeft vergeet het niet.

Laat het een motto voor ons leven zijn.

Amen.

- Orgelspel
- Lied: 'Wat vraagt de Heer nog meer van ons' (Lied 992)
- Dankgebed, Voorbeden, Stil gebed, Onze Vader
- Mededelingen:
- Collecte
- Slotlied: 'Vervuld van uw zegen' (Lied 425)
- Zegen, gevolgd door gezongen "Amen"